OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Lausunto

8.3.2021

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaaliturvasta Japanin kanssa tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi (HE 12/2021 vp)

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa otsikkoasiassa. Totean asiassa kunnioittavasti seuraavaa.

Sopimuksen 22 artikla koskee tietojen välittämistä sopimusvaltion toimivaltaisilta viranomaisilta, toimivaltaisilta laitoksilta tai yhteyselimiltä toisen sopimusvaltion toimivaltaisille viranomaisille, toimivaltaisille laitoksille tai yhteyselimille. Esityksessä kiinnitetään asianmukaisesti huomiota siihen, että mainittu artikla koskee henkilötietojen käsittelyä ja että määräys kuuluu lainsäädännön alaan.

Esityksessä todetaan, että sopimus olisi yleisen tietosuoja-asetuksen (EU) 2016/679 46 artiklassa tarkoitettu järjestely. Tietosuoja-asetuksen 46 artiklan 1 kohdan mukaan rekisterinpitäjä tai henkilötietojen käsittelijä voi siirtää henkilötietoja kolmanteen maahan, jos kyseinen rekisterinpitäjä tai henkilötietojen käsittelijä on toteuttanut asianmukaiset suojatoimet ja jos rekisteröityjen saatavilla on täytäntöönpanokelpoisia oikeuksia ja tehokkaita oikeussuojakeinoja. Tällaiset asianmukaiset suojatoimet voivat sisältyä viranomaisten tai julkisten elinten väliseen oikeudellisesti sitovaan ja täytäntöönpanokelpoiseen välineeseen (yleisen tietosuoja-asetuksen 46 artiklan 2 kohdan a alakohta).

Yleisen tietosuoja-asetuksen 108 johdantokappaleen mukaan edellä viitatuilla suojatoimilla olisi varmistettava tietosuojavaatimusten noudattaminen ja unionin sisäiselle tietojenkäsittelylle ominainen re-

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	oikeusministerio@om.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

kisteröityjen oikeuksien kunnioittaminen, mukaan lukien rekisteröityjen täytäntöönpanokelpoisten oikeuksien ja tehokkaiden oikeussuojakeinojen, kuten tehokkaiden hallinnollisten ja oikeudellisten muutoksenhakukeinojen ja korvauksenvaatimisoikeuden, saatavuus unionissa tai kolmannessa maassa. Niiden olisi erityisesti liityttävä henkilötietojen käsittelyä koskevien yleisten periaatteiden noudattamiseen sekä sisäänrakennetun ja oletusarvoisen tietosuojan periaatteisiin.

Lisäksi Euroopan tietosuojaneuvosto on julkaissut joulukuussa 2020 ohjeistuksen seikoista, joita tulisi sen mukaan ottaa huomioon siirrettäessä henkilötietoja kolmanteen maahan yleisen tietosuoja-asetuksen 46 artiklan 2 kohdan a alakohdan nojalla. Mainitussa ohjeistuksessa tietosuojaneuvosto kiinnittää huomiota muun muassa tarpeeseen määritellä käsiteltävät henkilötietokategoriat ja rekisteröidyn käytettävissä olevat täytäntöönpanokelpoiset ja tehokkaat oikeudet sekä huolehtia yleisten tietosuojaperiaatteiden kuten käyttötarkoitussidonnaisuuden ja henkilötietojen käsittelyn läpinäkyvyyden toteutumisesta.

Ohjeistuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että mikäli osapuolten välillä sovitaan mahdollisuudesta siirtää henkilötietoja edelleen, tulisi kunnioittaa käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatetta ja lähtökohtaisesti edellyttää tiedot siirtäneen osapuolen suostumusta tietojen edelleen siirrolle. Rekisteröidyn täytäntöönpanokelpoisten ja tehokkaiden oikeussuojakeinojen osalta ohjeistuksessa katsotaan, että sopimuksen tulisi tarjota järjestelmä, joka mahdollistaa oikeussuojakeinojen käyttö sen jälkeen, kun tiedot on siirretty kolmanteen maahan. Rekisteröidyllä tulisi tietosuojaneuvoston mukaan esimerkiksi olla mahdollisuus tehdä valitus niille julkisille elimille, joille henkilötietoja on siirretty, jos henkilötietoja on käsitelty sopimuksen vastaisesti sekä oikeus saada nämä valitukset käsitellyksi. Lisäksi tietosuojaneuvosto korostaa sen tärkeyttä, että sopimuksen noudattamisen valvomiseksi on käytössä riippumaton valvontamekanismi.

Esityksen kohteena olevan sopimuksen 22 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltion toimivaltaiset viranomaiset, laitokset tai yhteyselimet välittävät toisen sopimusvaltion vastaaville viranomaisille, laitoksille tai yhteyselimelle henkilötietoja siltä osin kuin ne ovat tarpeen sosiaaliturvasopimuksen toimeenpanemiseksi. Tietoja käytetään kohdan mukaan yksinomaan sopimuksen toimeenpanoa varten, jollei toisen sopimusvaltion lainsäädäntö muuta edellytä. Esityksen perusteluissa on kuvattu tietoja, joita kohdan perusteella Suomesta välitettäisiin. Huomiota on syytä kiinnittää siihen, että välitettäviä henkilötietoja tai niiden luokkia ei ole kuitenkaan sopimuksessa määritetty. Vaikuttaa myös siltä, että sopimuksessa ei tältä osin ole määritetty niitä käyttötarkoituksia, joihin tietoja saa käyttää (”[J]ollei kyseisen toisen sopimusvaltion säädöksissä ja määräyksissä muuta edellytetä, näitä tietoja käytetään yksinomaan tämän sopimuksen toimeenpanemiseksi”).

Artiklan 2 kohdan mukaan sopimusvaltioiden edellä mainitut viranomaiset, laitokset ja yhteyselimet voivat toisen osapuolen pyynnöstä välittää soveltamiensa säädösten ja määräysten mukaisesti muita

kuin artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja henkilötietoja toisen sopimusvaltion toimivaltaisille viranomaisille, toimivaltaisille laitoksille tai yhteyselimille, jos se on tarpeen toisen sopimusvaltion lainsäädännön toimeenpanemiseksi. Näitä tietoja käytetään kohdan mukaan yksinomaan kyseisen toisen sopimusvaltion lainsäädännön toimeenpanemiseksi, jollei toisen sopimusvaltion lainsäädännössä muuta edellytetä. Tältäkin osin huomio kiinnittyy siihen, että sopimuksesta ei tältä osin käy kovinkaan täsmällisesti ilmi, minkälaisia henkilötietoja kohdan perusteella voitaisiin käsitellä tai tarkoituksia, joihin tietoja voisi toisessa sopimusvaltiossa käsitellä.

Artiklan 3 kohdan mukaan sopimusvaltion vastaanottamiin tietoihin sovelletaan kyseisen sopimusvaltion säädöksiä henkilötietojen salassapidosta ja sen lisäksi artiklan 3 kohdan a–e kohdassa olevia määräyksiä, jotka koskevat muun muassa henkilötietojen täsmällisyyttä, suojaamista, korjaustoimia, poistamista sekä henkilötietojen käsittelyn keskeyttämistä. Tällaisia määräyksiä lähtökohtaisesti voidaan pääosin pitää yleisen tietosuoja-asetuksen tarkoittamina suojatoimina.

Esityksessä tuodaan esiin, että sopimuksen 22 artiklan 3 kohdan d alakohdassa määrätään toimista tilanteissa, joissa henkilötietojen suojaa loukataan. Tällöin sopimuksen mukaan toteutetaan asianmukaiset korjaustoimet kummankin sopimusvaltion säädösten ja määräysten mukaisesti. Esityksen mukaan määräys tarkoittaa sitä, että henkilöllä on käytössään sopimusvaltioiden hallinnolliset ja oikeudelliset muutoksenhakukeinot. Sopimuksen tai esityksenkään perusteella ei käy kuitenkaan ilmi, minkälaisia hallinnollisia ja oikeudellisia oikeussuojakeinoja rekisteröidyllä olisi kyseisessä kolmannessa valtiossa käytössään tai valvooko sopimuksen noudattamista riippumaton valvoja. Esityksen perusteluissa viitataan siihen, että Japanin lainsäädännön henkilötietojen suojan tasoa osoittaa sen valtiollisia toimielimiä koskeva laki henkilötietojen suojasta. Mainitun kolmannen valtion lain sisältö ja merkitys sopimuksen kannalta jää tältä osin kuitenkin epäselväksi.

Ottaen huomioon se, mitä yleisessä tietosuoja-asetuksen 46 artiklassa ja 108 johdantokappaleessa on suojatoimista todettu ja mitä Euroopan tietosuojaneuvosto on aihetta koskevassa ohjeistuksessaan lausunut, on epäselvää, sisältääkö esityksen kohteena oleva sopimus yksin yleisen tietosuoja-asetuksen 46 artiklassa edellytetyt asianmukaiset suojatoimet.

Mikäli sopimus ei täytä yleisen tietosuoja-asetuksen 46 artiklan 1 kohdassa ja 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettuja edellytyksiä henkilötietojen siirrolle, voi henkilötietojen siirtäminen kuitenkin tulla mahdollisesti kyseeseen johonkin toiseen asetuksen säännökseen perustuen.

LsN Tanja Jaatinen